

Російські туристи в Києві: рекомендації для зацікавлених сторін

Дослідницький проект: «Туризм як конструювання пам'яті: війни за спадщину та пам'ять у пострадянських містах» (Новий дослідницький грант (New Investigator Grant)

Ради з економічних та соціальних досліджень Великої Британії ES/R011680/1)

Др. Сімон Шлегель та др. Алена Пфозер

Університет Лафборо (Велика Британія), квітень 2020 р.

**Loughborough
University**

Centre for Research in
Communication & Culture

1. Вступ

До анексії Криму та початку війни на Донбасі російські туристи становили одну з найбільших груп іноземних туристів у Києві. Кількість відвідувачів із Росії стрімко впала на майже 80% у 2014 році¹, але з 2016 року² почала повільно зростати. Незважаючи на те, що з Росії складно дістатися до Києва, і що безпека подорожі лишається під питанням, невелика кількість росіян все ж відвідують Київ із туристичною метою. Додому вони повертаються із переважно позитивними враженнями, які часто суперечать образу України в російських медіа.

Цей звіт висвітлює досвід цієї групи туристів, окреслює їхні основні мотиви візиту до Києва, їхні очікування та враження. Ґрунтуючись на отриманих результатах, наприкінці цього документу ми пропонуємо низку рекомендацій щодо фасилітації візитів туристів із Росії. Цей звіт було складено в рамках дослідницького проекту "Туризм як конструювання пам'яті" (2019-2020), який досліджує російський туризм містами колишнього Радянського Союзу і фінансується Радою з економічних та соціальних досліджень Великої Британії.

Цей звіт ґрунтується на двомісячному етнографічному дослідженні, проведеному в Києві у липні-серпні 2019 року. В його основі лежать глибинні інтерв'ю з десятьма туристами з Росії, які відвідали Київ протягом періоду дослідження або незадовго до нього. Спілкування з ними відбулося в аеропорту «Київ» (Жуляни) з допомогою туристичних гідів або через соціальні мережі. Респонденти, семеро жінок та троє чоловіків віком від 20 до 62 років, є жителями Москви та Підмосков'я, окрім респондента, який мешкає у Сибіру. Також звіт спирається на додаткові інтерв'ю, проведені із зацікавленими сторонами з галузі туризму та історичної спадщини, які слугують для контекстуалізації інтерв'ю з туристами. Отримані результати не є репрезентативними для всіх туристів, які подорожують до Києва з Росії, але вони є джерелом важливої інформації щодо групи, про яку наразі нам відомо дуже мало.

2. Мотиви та очікування відвідувачів Києва

Наведені російськими туристами мотиви, які сприяли їхньому рішення відвідати Київ, можна розділити на три групи:

1) Росіяни сприймають Київ як місто, близьке культурно й географічно. Вони очікують, що подорож до Києва обійдеться дешево. Останніми роками через війну, що триває, ці очікування подеколи виявлялися хибними. Особливо це стосується рейсів із російських аеропортів із пересадкою, зазвичай у Мінську, які коштують значно дорожче за промоперельоти бюджетними авіалініями до альтернативних напрямків.

¹ Укрстат, в'їзд іноземних громадян в Україну за країнами, з яких вони прибули http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/tyr/tyr_e/arh_vig_e.html

² Новое время, 13.10.2019, <https://nv.ua/ukr/biz/markets/turizm-v-ukrajini-ukrajina-pidnyalasya-v-reytingu-turistichnoji-konkurentospromozhnosti-novini-ukrajini-50047498.html>

2) Особисті зв'язки з людьми, які мешкають у Києві, є головним мотивом росіян, які подорожують до Києва. Окрім родинних зв'язків, це можуть бути робочі контакти, університетські та армійські друзі тощо. Новою категорією міжнаціональних зв'язків є знайомства, які зав'язалися в (російськомовному) інтернеті, зазвичай навколо спільного вузького інтересу. Люди з нішевими інтересами схильні знаходити однодумців онлайн.

3) Чимало росіян віддають належне історичному значенню Києва, тісно пов'язаному з роллю міста як столиці середньовічної Київської Русі, роллю Києво-Печерської лаври як осередку релігійного вчення, мистецтва та паломництва, а також роллю Києва як важливого місця розгортання подій Другої світової війни та Голокосту. Окрім того, туристів із виразно дисидентською позицією щодо російського уряду приваблювала новітня історія Євромайдану, а також бажання дізнатись, що думають українці про нинішню війну.

Серед інших чинників, які відіграють другорядну роль у рішеннях туристів — бажання дослідити гастрономію та нічне життя, ознайомитися з конкретною архітектурною пам'яткою або витвором мистецтва, насолодитися розміреним київським ритмом життя та порівняно менш зміненим історичним ландшафтом.

Київ асоціюється у туристів із старовинним історичним містом. Тож серед їхніх очікувань є бажання побачити багато давньої архітектури та археологічних пам'яток. Деякі туристи приїждять із жагою до пригод, але також очікують побачити бідність. Серед опитаних туристів багато хто також очікує побачити знайоме, зокрема радянську архітектуру. Зазвичай вони уявляють Київ як велику столицю, в якій вирує життя.

3. Подорож до Києва

Більшість туристів із Росії приїждять до Києва нічним потягом, автобусом, BlaBlaCar чи літаком із пересадкою у Мінську. Найбільшою перепорою для туристів із Росії є брак однозначної інформації, необхідної для подорожі. Під час часткового введення воєнного стану в листопаді та грудні 2018 року, після кризи у Керченській протоці, російським чоловікам призовного віку заборонили в'їзд до України. Відтоді цю заборону було скасовано, а дію воєнного стану швидко припинено, проте навряд чи є надійні джерела інформації, тим паче російською мовою, що надавали б чітку інформацію про те, чого відвідувачі повинні очікувати при перетині російсько-українського кордону, які документи вони мають надати, і які питання їм можуть поставити. Інтернет переповнений чутками, і для багатьох опитаних туристів ці чутки були єдиним доступним джерелом інформації. За словами росіянки, яка відвідує Київ щороку, ці складнощі були причиною відмови від запланованого візиту:

А рік тому я взагалі не потрапила, повинна теж була туди їхати, на цю конференцію, але саме в цей період була заборона на в'їзд, і кількох моїх колег не пустили, а оскільки я повинна була їхати після них уже, я просто скасувала поїздку, тому що було погано з часом, і застрягти в аеропорту на добу, як мої колеги, у мене не було можливості (Інтерв'ю з туристом №6, 08.08.2019).

Раніше найбільш надійним джерелом інформації були самі мандрівники — чи то особисті контакти, чи то тревел-блогери на YouTube. Брак достовірної інформації та надлишок чуток підсилюють відчуття неспокою, що також впливає на друзів та родини туристів, які подеколи намагалися відмовити мандрівників від поїздки.

Моя родина спочатку мене не розуміла. Вони дуже хвилювалися, тому що ЗМІ (не ті, що в інтернеті з різних джерел), саме федеральні канали, транслюють викривлену інформацію, і моя родина, чесно кажучи, боялася за мене. (Інтерв'ю з туристом №5, 04.08.2019).

4. Пересування містом

У Києві відносно легко орієнтуватися завдяки онлайн-інструментам на кшталт Google Maps та EasyWay. Класичні таксі, а також додатки Uber, Bolt та Uklon доступні за відносно низькою ціною. Київське метро отримало зручну систему навігації українською та англійською мовами напередодні чемпіонату Євро-2012. Більшість інших засобів громадського транспорту, зокрема тролейбуси та маршрутки, вимагають хорошого орієнтування на місцевості.

Деякі із загальних проблем інфраструктури, які впливають на мобільність пересічних киян, позначаються і на туризмі. Київський метрополітен і маршрутки практично недоступні для пасажирів із дитячим візочком або на інвалідному візку. Туристи, які подорожують із маленькими дітьми, або ті, які пересуваються на інвалідному візку, повинні орендувати автомобіль або наймати приватного гіда з машиною для пересування між основними пам'ятками.

Відвідати основні туристичні пам'ятки Києва можна за доступною ціною. Музеї є дуже дешевими у порівнянні з музеями інших популярних туристичних напрямків. Два об'єкти Світової спадщини ЮНЕСКО — Софійський собор та Києво-Печерська лавра, які виконують подвійну функцію (церкви та державного музею), мають процедури доступу, які деякі туристи вважають заплутаними. До самого Софійського собору можна потрапити лише за квитком, тоді як богослужіння проходять у бічній будівлі, до якої під час служби можна потрапити безкоштовно. У Києво-Печерській лаврі на території державного музею і на території церкви діють окремі квитки та окремі екскурсії, при цьому під час богослужінь віруючі можуть потрапити на територію безкоштовно. Охоронець на вході до воріт може самостійно вирішувати, хто з відвідувачів є туристом, а хто прийшов на службу.

Туристам пропонується величезний вибір пішохідних екскурсій російською мовою, з доступною інформацією онлайн та в кіосках. Пішохідні екскурсії від великих компаній, таких як «Интересный Киев», «Киевский КОД» або PRO_Ukraine зазвичай відбуваються відповідно до анонсів, вчасно та без змін в останню хвилину. Групові пішохідні екскурсії, які пропонують менші компанії та фрілансери, інколи рекламуються онлайн так, ніби відбудуться напевно, але потім скасовуються в останню хвилину телефонним дзвінком, іноді водночас пропонується приєднатися до іншої екскурсії іншого дня. Це

може бути незручно для обмежених у часі відвідувачів, які вирішили побувати на тій чи іншій екскурсії в певний день.

5. Мовні бар'єри

У Києві туристи-росіяни мало стикаються з мовними бар'єрами. Більшість росіян читають українською мовою достатньо добре, щоб знайти дорогу. Більшість українців за потреби здатні перейти на російську мову. Відтак, мовні бар'єри є здебільшого символічними або психологічними.

Серед російських туристів панує побоювання, що якщо вони говоритимуть російською мовою на публіці, то їм можуть зробити зауваження або навіть притягнути до кримінальної відповідальності. Навіть після того, як туристи усвідомлюють, що в Києві поширена російська мова, дехто з них зберігає побоювання щодо власного акценту. Деякі туристи вважають, що кияни переходять на українську мову спеціально, почувши їхній російський акцент, та інтерпретують це як сигнал, що вони небажані гості.

Туристичні послуги, такі як екскурсії, продовжують надавати російською мовою. Для комерційних піших екскурсій або автобусних оглядових екскурсій російська мова дає найбільше охоплення цільової аудиторії, відтак існує широкий вибір екскурсій російською. У музеях та меморіалах українська наразі є очевидно панівною мовою, другою за популярністю часто є англійська. Для зацікавлених сторін росіяни вже не становлять привілейовану групу іноземців, втім, вони не є менш бажаними гостями за інших іноземців.

6. Історичні зацікавлення туристів

Туристи свідомі того, що після проголошення незалежності українське бачення минулого не раз змінювалося. Змінювалися назви вулиць та музеїв, демонтувалися пам'ятники радянської доби, позначаючи зміни в тлумаченнях історії. Туристи, які відвідують історичні місця або екскурсії, зазвичай не ставляться до цього негативно. Екскурсії підживлюються гостинністю та співпрацею між гідом і туристами. Туристи бажають гарно провести час і зазвичай не прагнуть сперечатися з гідом. Якщо вони передчувають, що їм не сподобається репрезентація минулого у якомусь місці, вони цього місця уникають.

Інші відвідувачі свідомо кидають виклик своїм поглядам і розширюють власні горизонти, дослухаючись до думок, які можуть суперечити їхнім власним поглядам:

Насправді, мені було цікаво побачити і дізнатися, як відбувалися майданівські події, від людини, яка там була, тому що російська пропаганда працювала дуже активно і запевняла жителів Росії в тому, що як усе жахливо, як усе відбувалося, переворот (Інтерв'ю з туристом №6, 08.08.2019).

7. Рекомендації

На основі нашого дослідження ми хочемо дати такі рекомендації:

- Використовувати вебсайт Visit Kyiv для отримання актуальної інформації щодо юридичної ситуації для мандрівників із Росії, де вказано, які документи потрібно надати при перетині кордону з Україною, які категорії осіб можуть зіткнутися з обмеженнями пересування, і які питання будуть поставлені під час процедури прикордонного контролю.
- Використовувати вебсайт Visit Kyiv для роз'яснення того, що мандрівники з Росії у Києві не рідкість, що їм тут раді, і що вербальні або фізичні напади на них трапляються вкрай рідко.
- Використовувати вебсайт Visit Kyiv для роз'яснення того, що хоча російська мова не є офіційною в Україні, її використання, як і використання будь-якої іншої мови, не є правопорушенням, і що насправді російська мова поширена в Києві.
- Сприяти встановленню планів маршрутів українською та англійською мовами, подібних до планів метро, у маршрутках і тролейбусах, особливо на лініях, що ведуть до центрального залізничного вокзалу та до двох міжнародних аеропортів міста.